

Information om de offentliga finanserna och barns åsikter om användningen av offentliga medel

DEL 1: Definition av begrepp

Hej! Vad roligt att du är intresserad av hur de offentliga medlen används i Finland. Först går vi igenom vad begreppen stat, välfärdsområde och kommun betyder.

STAT

- Finland är en självständig stat. För att ett land ska vara en stat ska det ha en permanent befolkning, ett avgränsat område, en regering och förmåga att skapa relationer till andra stater.
- I Finland tillhör makten folket, som representeras av riksdagen, dvs. 200 riksdagsledamöter som väljs genom val.
- Riksdagen, regeringen, dvs. statsrådet, och republikens president spelar en central roll när det gäller att fatta beslut i ärenden som gäller finska staten. Riksdagen är Finlands högsta beslutande organ med uppgift att bland annat stifta lagar. En del av riksdagspartierna bildar regering, som beslutar vilken typ av lagförslag som ska gå till riksdagen för beslut. Regeringen ska ha riksdagens förtroende.
- Staten har till exempel till uppgift att sköta den statliga ekonomin och förvaltningen. Staten tryggar till exempel rätten för varje finländare att röra sig i landet och välja sin boningsort, den kostnadsfria grundläggande utbildningen samt rätten att skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring.

VÄLFÄRDSOMRÅDE

- I Finland finns 21 välfärdsområden som enligt lag ska svara för medborgarnas social- och hälsovårdstjänster samt räddningsväsendet från och med januari 2023.
- Med social- och hälsovårdstjänster avses till exempel sjukhustjänster, skolhälsovård och barnskydd.
- Med räddningsväsendet avses till exempel brandkår och andra räddningsåtgärder, såsom akutvård.
- Välfärdsområdena baserar sig på landskapsindelningen. Majoriteten av de finska medborgarna hör till ett välfärdsområde. Det är enbart helsingforsbor och ålänningar som inte bor inom ett välfärdsområde, eftersom Helsingfors och Åland själva organiserar social- och hälsovårdstjänster samt räddningsväsendet.

KOMMUN

- För närvarande finns det 309 kommuner i Finland. Vissa kommuner kallas städer. Du bor också i en kommun eller stad.
- Kommunen med flest invånare i Finland är Helsingfors, där över 650 000 personer bor. Den minsta kommunen i Finland är Luhanka. Där bor ungefär 700 personer.
- Kommunerna har lagstadgade uppgifter. Dessa är:
 - utbildning och småbarnspedagogik
 - kultur-, ungdoms-, biblioteks- och idrottstjänster
 - stadsplanering och markanvändning
 - vattenförsörjning och avfallshantering
 - miljötjänster

ATT FUNDERA PÅ

Kan du säga inom vilket välfärdsområde du bor?
Om du ännu inte vet svaret
kan du be din lärare eller
förälder om hjälp.

DEL 2: Statens, välfärdsområdenas och kommunernas ekonomi

Nu när du vet vad som avses med stat, välfärdsområde och kommun, ska vi prata om deras ekonomi, dvs. de offentliga finanserna. Du får lära dig hur de offentliga finanserna samlar in pengar och vad de används till.

OFFENTLIG EKONOMI

De offentliga finanserna samlar in pengar från medborgare och företag, till exempel i form av skatter, för att finansiera gemensamma angelägenheter, som utbildning eller hälso- och sjukvård. De offentliga finanserna omfattar staten, välfärdsområdena, kommunerna och socialskyddsfonderna.

STATENS EKONOMI

- Staten finansierar till exempel social trygghet, hälsovård, utbildning, polisen, försvarsmakten, rättsväsendet och naturvården. Här är några exempel på statens verksamhet:
 - Social trygghet innebär till exempel att barnbidrag betalas för alla barn under 17 år som bor i Finland.
 - Försvarsmaktens uppgift är att trygga samhället.
 - Genom att förvärva naturskyddsområden försöker man stoppa förlusten av biologisk mångfald.
- Statens utgifter finansieras genom att samla in skatter. Med skatt avses en obligatorisk avgift som föreskrivs i lag.
- Det finns många olika sätt att samla in skatter. Till exempel om din förälder arbetar, betalar han eller hon skatt på förvärvsinkomst på sin lön. När du köper en produkt i en affär betalar du vanligtvis mervärdesskatt, moms, på den. Företag betalar samfundsskatt på sina vinster. De olika skatterna ökar statskassan så att staten kan finansiera sådant som medborgarna behöver.
- En budgetproposition är ett förslag från regeringen om hur staten ska använda pengarna följande år. Statens budgetproposition bereds vid finansministeriet.
- Riksdagen fattar beslut om statsbudgeten utifrån regeringens budgetförslag.
- Staten kan ta lån om den behöver mer pengar än den har samlat in. Du kanske har hört talas om statskulden. Precis som alla andra betalar också staten ränta på sin skuld. Räntan är det pris som betalas för att låna pengar. Ju större skuld man har varit tvungen att ta, desto större är de årliga ränteutgifterna för skulden.

VÄLFÄRDSOMRÅDENAS EKONOMI

- Velfärdsområdena anordnar till exempel skolhälsovård, hälsovårdscentralens tjänster och vård på sjukhus samt tjänster för äldre. Dessutom svarar velfärdsområdena också för brandstationerna.
- Velfärdsområdena får i huvudsak sin finansiering från staten. Och om en person till exempel vårdas på sjukhus, får personen en räkning att betala för vården.
- Staten delar ut finansiering till velfärdsområdena till exempel utifrån i hur stor omfattning invånarna i velfärdsområdet förväntas behöva social- och hälsovårdstjänster. Finansieringen regleras i lag.
- Eftersom velfärdsområdena får finansiering från staten bestämmer regeringen årligen hur stort lån ett velfärdsområde kan ta till exempel för att bygga ett nytt sjukhus.
- Staten är i sista hand ansvarig för att alla finländare får den basservice som de behöver, som hälso- och sjukvård. Vid behov tillhandahåller staten tilläggsfinansiering till velfärdsområdena.

KOMMUNERNAS EKONOMI

- Kommunerna ordnar till exempel småbarnspedagogik och grundskola och ansvarar för att bygga idrottsanläggningar och för gatunätet.
- Kommuninvånarna betalar skatt på sina förvärvsinkomster till kommunerna. Kommunen kan själv besluta hur stor kommunalskattesats den har.
- Dessutom får kommunerna fastighetsskatt till exempel för byggnader inom sitt område och samfundsskatt till exempel på vinst som genereras av företag som är verksamma i området.
- Kommunerna får också finansiering från staten. Dessa pengar kallas statsandelar.
- Kommunerna får även verksamhetsinkomster, till exempel avgifter för småbarnspedagogik som betalas av föräldrarna och kundavgifter vid idrottsanläggningar, som simhallar och ishallar. Dessutom kan kommunen ta lån till exempel för att bygga en ny skola eller ett daghem.

ATT FUNDERA PÅ

Varför samlas skatter in? Fundera på frågan själv först. Om du inte vet svaret, kan du be till exempel din lärare eller förälder om hjälp.

DEL 3: Rösta i riksdags-, velfärdsområdes- och kommunalval

Du har fått lära dig hur statens, velfärdsområdenas och kommunernas ekonomi fungerar. Nu ska vi fundera på hur människor kan påverka beslut som gäller ekonomin.

Ett viktigt sätt att påverka det gemensamma beslutsfattandet är att rösta. I Finland ordnas flera olika val: riksdagsval, kommunalval, välfärdsområdesval, presidentval och Europaparlamentsval. Vid val kan partier eller valmansföreningar ställa upp kandidater. Rösträtten i olika val bestäms på olika sätt. Personer under 18 år har inte rösträtt i val.

Vi har nu fått lära oss hur staten, välfärdsområdena och kommunerna använder pengar, så låt oss nu se närmare på hur vuxna kan rösta i dessa val.

RIKSDAGSVAL

- Riksdagsval hålls vart fjärde år.
- Till riksdagen väljs 200 riksdagsledamöter för att besluta om våra gemensamma angelägenheter.
- Finland är indelat i valkretsar. Till exempel de som bor i Jyväskylä röstar i Mellersta Finlands valkrets.
- De röstberättigade, dvs. finska medborgare som fyllt 18 år, kan rösta på vilken kandidat de vill i sin valkrets.

VÄLFÄRDSOMRÅDESVAL

- Välfärdsområdesval hålls vart fjärde år.
- I varje välfärdsområde väljs ledamöter till välfärdsområdesfullmäktige. Välfärdsområdesfullmäktiges storlek beror på hur många invånare det finns i välfärdsområdet. Välfärdsområdesfullmäktige består av 59–89 ledamöter.
- Som vi tidigare har lärt oss ansvarar välfärdsområdena för social- och hälsovårdstjänsterna samt räddningsväsendet från och med januari 2023. Det första välfärdsområdesvalet hölls i januari 2022.

KOMMUNALVAL

- Kommunalval hålls vart fjärde år.
- I varje kommun i Finland väljs ledamöter till kommunfullmäktige. Även kommunfullmäktiges storlek beror på hur många invånare kommunen har. Kommunfullmäktige består av 13–79 ledamöter.
- I städer kallas fullmäktige ofta stadsfullmäktige.
- I fortsättningen ordnas kommunal- och välfärdsområdesval samtidigt.

ATT FUNDERA PÅ

Varför är det viktigt att rösta i val? Du kan också diskutera temat med din vän eller förälder.

DEL 4: Barns åsikter om användningen av offentliga medel

Barn kan inte rösta i val. Därför är det viktigt att vuxna inkluderar barnen på andra sätt i beslutsfattandet.

Finansministeriet och barnstrategin har samlat in barns åsikter om användning av offentliga medel. Som vi tidigare konstaterade innebär användning av offentliga medel att staten, välfärdsområdena och kommunerna använder pengar. Barn i åldrarna 10–17 år som bor i Finland fick svara på en elektronisk enkät i maj 2022. Vi fick nästan 7 000 svar på enkäten, vilket visar att barn och unga har åsikter om hur pengarna används. Tack om också du besvarade enkäten!

Barn anser att offentliga medel bör användas i större utsträckning till:

- Hobbyer och fritid, som lämpliga aktiviteter för barn och unga, gymnastiklokaler och platser där barn och unga kan tillbringa tid. Barnen önskade sig också avgiftsfria fritidsaktiviteter.
- Skola och inläring, som mångsidigare skolmat och undervisning, dvs. exempelvis till mindre gruppstorlekar och stöd till eleverna. De önskade sig även mer pengar till material och redskap, som böcker och datorer.
- Hälsa och välbefinnande, som bättre mentalvårdstjänster och snabbare tillgång till vård samt främjande av barns välbefinnande.
- Miljön, som byggen och renoveringar av lekparken. Dessutom framfördes önskemål om fler offentliga vistelseutrymmen och en ren miljö.
- Stöd till barn och barnfamiljer, som stöd för nödvändiga utgifter för exempelvis mat, kläder, boende och hälsovård. Enligt svarspersonerna bör fattiga och mindre bemedlade barnfamiljer få hjälp.

Var tionde av dem som besvarade enkäten har varit med och hjälpt till att fatta beslut. Barnen har deltagit i elevkårernas verksamhet och även på andra sätt i skolorna lagt fram förslag om till exempel skolgården, klassutflyktsmål och skolmöbler. Dessutom berättade svarspersonerna att de har deltagit i verksamheten i ungdomsråd och barnparlament. En del barn berättade att de besvarat enkäter från kommunen.

Barnen anser att det är viktigt att beslutsfattarna lyssnar på barnen och tar hänsyn till deras åsikter i beslutsfattandet. Barnen önskar sig mer information om hur beslut fattas och hur de kan delta i beslutsfattandet.

Barnen gav också råd om användning av pengar till finansministern. Barnen betonade en förnuftig, noggrann och rättvis användning av pengar. Barn tycker inte att man ska slösa bort pengar.

ATT FUNDERA PÅ

Till vilka saker skulle du använda offentliga medel?
Du kan också fråga din vän eller förälder om deras åsikter.

Denna publikation baserar sig på en av finansministeriet koordinerad åtgärd i den nationella barnstrategin, där man undersökte kommunernas och välfärdsområdenas barnbudgetering, uppföljning av utfallsuppgifterna och rapportering. Som en del av projektet genomfördes en elektronisk enkät bland barn i åldrarna 10–17 år om användningen av offentliga medel inom staten, välfärdsområdena och kommunerna.

Källor och länkar

Antalet kommuner och städer och befolkningsuppgifter:

kuntaliitto.fi/tietotuotteet-ja-palvelut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot

Kommunernas uppgifter:

vm.fi/sv/kommunernas-uppgifter-och-verksamhet

Information om val:

vaalit.fi/sv/framsida

Information om statsbudgeten:

tutkibudjettia.fi/etusivu

Definition av stat:

eduskunta.fi/SV/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/suomi-valtiona/Sidor/default.aspx

Statens högsta förvaltningsorgan:

suomi.fi/medborgare/rattigheter-och-skyldigheter/digistod-och-forvaltningstjanster/guide/sa-har-fungerar-den-offentliga-forvaltningen/statens-hogsta-forvaltningsorgan

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

